

РЕАЛИЗИРАНЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКИ ЧРЕЗ ФИНАНСИРАНИЕ ОТ МОН НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Драгомира Банкова

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме: За по-добрата училищна адаптация на учениците и за подобряване качеството на образованието, както и на физическата среда в училище, за да стане то привлекателна и безопасна територия, на равнище държавна политика в образованието, освен сумите, заложи в държавния бюджет, предназначени за различните степени на образование, от 2007г. до сега се реализират редица Национални програми, чиито бенефициенти са училища, общини и различни образователни структури. Статутът им на национални програми предполага обхват в цялата страна и в по-малки населени места, с по-нисък брой обучаеми, които често са и от семейства с по-нисък социално-икономически статут.

Ключови думи: адаптиране към образователната среда, финансиране на образованието, ученици

IMPLEMENTATION OF SOCIO-ECONOMIC POLICIES THROUGH MON FUNDED NATIONAL PROGRAMS FOR EDUCATION DEVELOPMENT

Dragomira Bankova

Southwestern University “Neofit Rilski”

Abstract: For the better school adaptation of students and to improve the quality of education, as well as the physical environment at school, to make it an attractive and safe territory, at the level of state policy in education, in addition to the amounts set in the state budget intended for the various degrees of education, from 2007 until now a number of National programs have been implemented, the beneficiaries of which are schools, municipalities and various educational structures. Their status as national programs implies a nationwide reach and in smaller towns, with a lower number of learners who are often also from families of lower socio-economic status.

Key words: adaptation to the educational environment, financing of education, students

За по-добрата училищна адаптация на учениците и за подобряване качеството на образованието, както и на физическата среда в училище, за да стане то привлекателна и безопасна територия, на равнище държавна политика в образованието, освен сумите, заложи в държавния бюджет, предназначени за различните степени на образование, от

2007 г. до сега се реализират редица Национални програми, чиито бенефициенти са училища, общини и различни образователни структури. Статутът им на национални програми предполага обхват в цялата страна и в по-малки населени места, с по-нисък брой обучаеми, които често са и от семейства с по-нисък социално-икономически статут.

Целта на повечето от тези програми и проекти е да се повиши качеството на образованието, да се подобри материално-техническата база на образователните институции – детски градини, училища, както и да се насърчат различни политики за привличане и задържане в образователната система на учениците, което рефлектира и по посока подобряване на климата в образователната среда и по-лесна адаптация в нея на всички обучавани ученици.

Тематичния обхват и насоченост на ежегодно финансираните от МОН Национални програми съответстват и са в изпълнение на заложеното в чл. 283 от Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО 2015), в който се регламентират следните дейности:

„Чл. 283. (В сила от 01.01.2017г.; доп., бр. 99 от 2017г., в сила от 01.01.2018г.) (1) Средствата за подпомагане на равния достъп и за подкрепа за личностно развитие включват:

1. *ученически стипендии;*
2. *транспорт на деца и ученици;*
3. *закупуване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване и за училищната библиотека;*
4. *целодневна организация на учебния ден и хранене;*
5. *дейности, свързани с общата подкрепа за личностно развитие;*
6. *дейности, свързани с допълнителната подкрепа за личностно развитие;*
7. *дейности, свързани с ученическия отдих и спорт;*
8. *реализиране на училищни програми за превенция на отпадането от училище и за намаляване броя на преждевременно напусналите;*
9. *подкрепа за ученици с изяви дарби;*
10. *други дейности, спомагащи за повишаване на обхвата и равния достъп до образование.*

(2) (Доп.- ДВ, бр. 99 от 2017г., в сила от 01.01.2018г.) За децата в задължителна предучилищна възраст и за учениците от населени места, в които няма детска градина или училище, *задължително се осигуряват средства от държавния бюджет за транспорт до най-близката детска градина или училище*, което провежда обучение в съответната група или в съответния клас, и обратно. Средства от държавния бюджет за транспорт се предоставят и за ученици, които пътуват ежедневно до най-близкото училище в друго населено място, в което се обучават за придобиване на квалификация по професия, ако такова обучение не се провежда в населеното място, в което живее ученикът.

(3) Средствата по ал. 1, т. 1, 3 и 9 се предоставят и на частните детски градини и училища.

(4) *Средствата за изпълнение на дейностите за ресурсно подпомагане на децата и учениците със специални образователни потребности се предоставят на детските градини и училищата, в които те се обучават*“ (ЗПУО 2015).

В изложението на дисертационния труд се коментира съдържанието на някои от Националните програми, чрез които се реализират и финансово обезпечават дейности, с които се гарантира изпълнението на посочените по-горе постановки, заложиени в ЗПУО.

Изпълнението на тези национални програми рефлектира върху икономическите показатели в региона – стимулиране на заетостта, на дребния бизнес – търговия, строителство и др. Заложените от МОН за реализиране на тези политики средства се инвестират в закупуване на консумативи, учебна литература, техника, както и се използват за разплащане с местния бизнес при осъществяване на ремонтните и строителните дейности, предвидени за успешно приключване на проекта/националната програма.

В следващото изложение се представят някои от социално-икономическите политики, насочени към оптимизиране и осъвременяване на образователната училищна среда, както и такива, насочени към подобряване на адаптацията на учениците от различните степени на средно образование.

За оценка на актуалното състояние на образователната система е използван анализ на съдържанието на документи и информационни източници, както и национално представителни данни от МОН за финансирани по различни Оперативни програми и Национални програми в сферата на образованието, които се ползват като доказателствен материал, че финансираните от държавата социално-икономически политики в сферата на образованието оказват социално-икономически ефект за обществото (местен бизнес, родители, ученици) и съдействат за по-успешната адаптация на децата и учениците в образователната среда.

В подкрепа на изложеното виждаме данните в таблица 1, където систематизирано и обобщена са представени данните за финансираните от МОН и реализирани Национални програми в периода 2015г.–2022г., които имат отношение към социално-икономически политики, насочени към изпълнение на дейности, рефлектиращи по посока създаване на по-добри условия за адаптиране на учениците в образователната среда.

Таблица: 1. Одобрени и реализирани от МОН „Национални програми“ в сферата на образованието (2015 – 2023г.)

Година/ Национална програма	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.
НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“	+	+	+	+	+	+	+	+	+
НП „Ученически олимпиади и състезания“	+	+	+	+	+	+	+	+	+
НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“	+	+	+	+	+	+	+	+	+
НП „Заедно в грижата за всеки ученик“	+	--	---	+	+	+	+	+	+
НП „Успяваме заедно“	--	--	--	---	+	+	+	--	+
НП „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“	+	+	+	+	+	+	+	+	+
НП „Заедно за всяко дете“	--	---	---	+	+	+	+	+	+
НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“	+	+	+	+	+	+	+	+	+
НП „Участвай и променяй – родителят, активен партньор в	--	---	---	---	---	+	+	+	+

<u>училищния живот</u> ⁴									
<u>НП „Подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация“</u>	--	--	--	--	+	+	+	+	+
<u>НП „Без свободен час“</u>	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<u>НП „Предоставяне на съвременни условия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“</u>	--	---	---	--	--	+	+	+	+
НП „Оптимизация на училищната мрежа“	+	+	+	--	--	---	---	---	--
НП „Отново заедно“	--	---	---	--	--	--	+	+	--
НП „Заедно в изкуствата и в спорта“	--	---	---	--	--	--	---	+	+
НП „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“	--	---	---	--	--	--	---	+	--

(източник: МОН НП, 2021; МОН НП, 2021a)

От представените в таблици № 1 данни и съизмеримостта им с актуалните представителни данни на МОН, вкл. и данните представени в табл. 2 за периода до 2023 година се забелязва устойчивост в наличието в последните 6 години (2015г. – 2023г.) на редица от Националните програми и сумите, с които те ежегодно се финансират. Това свидетелства за устойчивост в държавната политика и в нейната насоченост – подпомагане на образователната интеграция на деца от малцинства и на деца със специални образователни потребности. В същото време се цели и да се постига повишаване на качеството и измерването на резултатите от обучението на всички ученици от всички етапи на училищното образование, чрез налагане на единни стандарти и формати за оценяване – Национално външно оценяване на резултатите от обучението – в края 4-ти клас, в 7-ми клас (НВО), Държавни зрелостни изпити (ДЗИ) в последния клас на училищно обучение – X и/или XII клас, олимпиади.

Ограниченията за структура и обем на формата на изложение дисертационен труд не предполагат и не позволяват посочване на пълния набор от информация за постигнатите за всяка година по всяка Национална програма резултати и материални придобивки, брой обхванати в дейностите ученици, педагогически специалисти и родители. В следващото изложение се представят предимно данни от отчетените резултати по тези Национални програми.

Всички Национални програми за развитие на образованието в последните три години се утвърждават с един административен акт⁹².

От данните в следващата таблица 2 се вижда, че НП „Оптимизация на училищната мрежа“ функционира само в периода 2015г. – 2017г., като чрез инвестираните в нея 75 милиона лв. е постигнато закриването на посочените по-горе в изложението над 66 училища и трансформиране на други в „средищни училища“ и „защитени училища“ и произтичащите от това мерки и разходи.

⁹² 2020г. – с Решение № 285 от 30 април 2020г на МС, изменено с Решение № 937 от 17 декември 2020г.; 2021г. - с [Решение № 188 от 5 март 2021г. на Министерския съвет](#) (публ. 10.03.2021г.) (за НП с № от 1 до 16); одобрени с [Решение № 257 от 25 март 2021г. на Министерския съвет](#) (публ. 31.03.2021г.) за НП от № 17 до № 22); [Национална програма „Отново заедно“](#) 2021., одобрена с Решение № 453 от 17 юни 2021г. на Министерския съвет (публ. 17.06.2021г.); 2022 г. - [одобрени с Решение № 302 от 13 май 2022 г. на Министерския съвет](#) (публ. 17.05.2022 г.) (НП от № 1 до № 21).

Друга част от Националните програми са активирани в последните години, въз основа на предизвикателствата от продължителното обучение в електронна среда (ОРЕС) – НП „Отново заедно“, НП „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“, НП „Заедно в изкуствата и в спорта“.

В табл. 2 се споменават заглавията на утвърдените от МОН през 2023 г. НП, но тъй като тепърва предстои тяхното реализиране, не могат да се коментират съдържателните им специфики и все още липсват отчетени резултати от тяхното реализиране. (НП 2022г. - [одобрени с Решение № 302 от 13 май 2022г. на Министерския съвет](#) (публ. 17.05.2022г.) (НП от № 1 до № 21).

Както може да се види част от националните програми са с определен период на действие, други се трансформират в цялостна целаносочена и продължителна държавна политика, затова престават да бъдат с формат на ежегодно обявявана национална програма.

Забелязва се и огромният финансов ресурс, който се инвестира за реализирането на всяка отделна национална програма и в тяхната цялост за съответната година, както и в периода от 2015 до 2023г.

Категорично може да се потвърди ангажираността на държавата в реализиране на социално-икономически политики в сферата на училищното образование, които имат отношение и към подобряване на условията за по-лесна и безпроблемна адаптация на учениците в образователната среда.

Таблица 2 Национални програми и стойност в лева на финансирането по всяка от тях от МОН в периода 2015 г. – 2023 г. (източник: МОН НП 2021а, 2021б - <https://mon.bg/bg/1477>, НП 2023 <https://web.mon.bg/bg/101236>)

Година/ Национална програма	15 г.	16г.	17г.	18г.	19г.	20г.	21г.	22г.	23г.
НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“	4 400 000 лв	4 400 000 лв	4 400 000 лв	4 200 000 лв	4 200 000 лв	7 000 000 лв	6 920 000 лв	6 840 000 лв	7 000 000 лв
НП „Ученически олимпиади и състезания“	1 26 0 000 лв	2 634 000 лв	2 983 500 лв	3 000 000 лв	3 200 000 лв	3 900 000 лв	4 120 000 лв	4 050 000 лв	4 418 600 лв
НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“	-----	5 200 000 лв	4 700 000 лв	9 230 000 лв	7 380 000 лв	6 000 000 лв	3 600 000 лв	5 350 000 лв	11 980 000 лв
НП „Заедно в грижата за всеки ученик“	3 200 000 лв	----	----	2 000 000 лв	300 000 лв	300 000 лв	300 000 лв	---	----
НП „Успяваме заедно“	---	----	----	----	200 000 лв	400 000 лв	400 000 лв	---	---

НП „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“	7 500 000 ЛВ	7 500 000 ЛВ	10 230 000 ЛВ	10 000 000 ЛВ	11 000 000 ЛВ	12 000 000 ЛВ	16 300 000 ЛВ	12 500 000 ЛВ	12 500 000 ЛВ
НП „Заедно за всяко дете“	----	----	----	300 000 ЛВ	300 000 ЛВ	100 000 ЛВ	2 490 000 ЛВ	3 090 000 ЛВ	2 800 000 ЛВ
НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“	1 000 000 ЛВ	2 000 000 ЛВ	1 500 000 ЛВ	1 450 000 ЛВ	1 250 000 ЛВ	700 000 ЛВ	1 100 000 ЛВ	----	----
НП „Участвай и променяй – родителят, активен партньор в училищния живот“	---	----	----	----	----	500 000 ЛВ	500 000 ЛВ	---	---
НП „Подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация “	----	----	----	----	1 000 000 ЛВ	1 000 000 ЛВ	500 000 ЛВ	500 000 ЛВ	500 000 ЛВ
НП „Без свободен час“	3 000 000 ЛВ	2 000 000 ЛВ	2 500 000 ЛВ	2 000 000 ЛВ	2 500 000 ЛВ	2 700 000 ЛВ	3 100 000 ЛВ	3 860 000 ЛВ	4 581 500 ЛВ
НП „Предоставяне на съвременни условия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“	----	----	----	----	----	1 900 000 ЛВ	1 700 000 ЛВ	1 700 000 ЛВ	1 300 000 ЛВ.
НП „Оптимизация на училищната мрежа“	19 860 000 ЛВ	24 860 000 ЛВ	30 717 000 ЛВ	----	----	----	----	---	---
НП „Отново заедно“	--	----	----	----	----	---	15 000 000 ЛВ	22 600 000 ЛВ	----
НП „Заедно в изкуствата и в спорта“	---	----	----	----	---	---	---	90 000 000 ЛВ	45 000 000 ЛВ
НП „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“	---	---	---	---	----	----	----	10 000 000 ЛВ	---

(източник: МОН НП, 2021а, 2021б, - <https://mon.bg/bg/1477>, МОН НП 2023, <https://www.mon.bg/bg/101236>)

При стартирането на образователната реформа през 2015г. с прилагането на ЗПУО (2015) и на новите учебни програми за първия клас от всеки етап на образование (I, V, VII, X

клас) все още се търси точната формулировка и обхват на дейностите в Националните програми.

През 2015г. в една обща Национална програма със заглавие „Училището – територия на учениците“ с общ бюджет от 2 060 000 лв., са включени модули, които в следващи години прерастат в отделни самостоятелни НП. Такъв е модулет тук – „Национални и международни ученически олимпиади и състезания“, за който през 2015 г. са отчислени 1 260 000лв., а други 800 000лв. са заделени за модела „Подкрепа на целодневното обучение на учениците от начален етап“, а от следващата 2016 г. те са вече отделни НП.

Повишаването и гарантирането на качеството на образованието и неговата обективна външна оценка се финансират с устойчив ръст на средствата по НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“.

Резултатите от Националното външно оценяване (НВО) в края на 4-ти и в края на 7-ми клас, както оценките от Държавните зрелостни изпити (ДЗИ) в последния клас на училищното обучение, са средството за вход към следващ етап на образование.

Ежегодното финансиране с около 4 – 6 милиона лева на дейностите по НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“ има своя социален и нормативен ефект в сферата на мотивирането на учениците в процеса на обучение и гарантира пред обществото съизмеримостта на получените резултати. Привличането на експерти в работната група за изготвянето на изпитните материали, а в следващия етап и за оценяването на ученическите работи в тези формати за измерване на резултатите от училищното обучение, позволява национално уеднаквяване на критериите за поставяне на оценка.

Съставянето и съдържанието на задачите в изпитните материали кореспондират със заложеното в Държавните образователни стандарти и в учебните програми очаквани резултати, свързани с изучаваното учебно съдържание в този етап на образование. Постига се надеждно установяване на пропуските в знанията и усвояването на заложеното в учебните програми съдържание от всеки ученик, избягва се субективизма при поставяне на оценката.

Обект на оценяване са знанията на всички ученици в последния клас от етапа на образование, като техният брой варира между 40 и 60 хиляди ученици в края на 4-ти, 7-ми, 10-ти и 12-ти клас, като общият им брой е около 200 хиляди ученици.

Изпълнението на дейностите по тази НП има висок социалнозначим отзвук, както по посока мониторинг от МОН на степента на усвояване от всеки ученик на заложеното в учебните програми и стандарти, така също и за улесняване на прехода на ученика между образователни институции и етапи на обучение, постигане на обективност и сравнимост на резултатите и не на последно място – за повишаване на интереса и мотивацията на учениците в процеса на училищно обучение.

Забелязва се, че в коментирания 8-годишен период (2015г. – 2023г.) е осигурено финансиране на НП, насочени към „осигуряване на съвременна образователна среда“, гарантиране на „ИКТ свързаност“, както и за подобряване на „достъпността и сигурността на сградите“ в образователната система. Всички тези дейности предполагат подобряване на материално-техническата база (набавяне на компютри, ремонт и реконструкция на сградния фонд) в училищата, но по този начин всъщност се създава по-привлекателна и безопасна среда, в която учениците ще изпитват по-малко затруднения и дискомфорт в процеса на адаптация към образователната среда и колектива от ученици в своя клас.

В последните две-три години на национално ниво се насочват финансови средства към общините и местната власт за подкрепа на социално-икономически политики, свързани с „дейности за образователна десегрегация“, с „предоставяне на съвременни условия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците“, за насърчаване „участието на родителите и местната общност (често и етническа) в училищния живот“. Конкретните финансови параметри по тези НП могат да се видят в горната таблица 2.

Националните програми с фокус към ученици от уязвимите социални групи, всъщност съдействат за обхващането, привличането, подпомагат задържането и адаптацията на учениците в образователната среда.

По НП „Без свободен час“ в последните 8 години (2015г. – 2023г.) са инвестирани над 26 млн. лв., чрез които е гарантирано оптималното образователно ангажиране на учениците от 1-ви до 12-ти клас при реализиране на общообразователната им подготовка в училище. Това е още една от социално-икономическите политики за адаптиране на учениците в образователната среда и за повишаване обема от знания, умения, компетентности, както и за грижа за живота и здравето им чрез пребиваване в училище и ангажиране с образователни дейности, а не в свободни часове и вън от училищната среда.

За изпълнението на всяка от Националните програми има изготвени ежегодни подробни доклади с описание на постигнатите резултати, броя на обхванатите ученици и реализирани дейности, достъпни са на сайта на МОН (<https://mon.bg/bg/1477>).

Съдържанието и спецификата на Национални програми, чиито обхват на дейности е насочен към масовото общообразователно училище и към всеки ученик в него ако бъде съпоставено с обособените Националните програми, които са насочени към подобряване на достъпа и образователната среда, към подпомагане на специфична група обучаеми от уязвими социални групи, необхванати или отпаднали от образованието, ученици, нуждаещи се от допълнителна подкрепа ще бъде очертана спецификата.

Утвърдените от МОН и действащи през 2021г. Национални програми (НП) са одобрени с две отделни решения на Министерски съвет – Националните програми за развитие на образованието, които МОН финансира през 2021г. са утвърдени с Решение № 188 от 05 март 2021г. на Министерски съвет (публ. 10.03.2021г.) (МОН НП, 2021а, <https://mon.bg/bg/100927>). Другата група „Национални програми за развитие на образованието“, са одобрени с [Решение № 257 от 25 март 2021г. на Министерския съвет](#) (публ. 31.03.2021г.) (МОН НП, 2021б, <https://mon.bg/bg/100927>). Аналогично е описанието на дейностите и целите на всяка от Националните програми и в следващите 2022г, 2023г., затова не се прилагат в изложението. По-съществен е тематичния обхват и целевите групи, към които е насочено реализирането на дейностите, а в табл. 2 е посочен финансовият ресурс, преведен за всяка от тях.

През 2023г. Националните програми за развитие на образованието са одобрени с [Решение № 408 от 31 май 2023г. на Министерския съвет](#), публикувано на 02.06.2023г.

Налице е ясна и твърда позиция, която води до категоричното намерение за разкриване националните приоритети и предприетите социално-икономически политики за адаптиране на учениците и на самата образователна среда в Р. България.

Както е видно от съдържанието табл. 1-2 повечето от НП са постоянно действащи и ежегодно за всяка от тях се отделят сравнително еднакви/равни по количество средства в милиони левове.

По НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“ през 2020 г. отчетеният ефект е над 87 хил. ученици, положили ДЗИ в края на средно образование (оценките, от което са вход за прием и във ВУ за придобиване на висше образование) и над 56 хил. ученици, участвали в НВО след VII-ми клас (оценките от което формират бала за прием в гимназиалния етап). Поради продължителното обучение в ОРЕС през учебната 2019/2020 година не са преведени НВО в края на IV клас, НВО в X клас и НВО по чужд език в VII клас. По НП „Система за национално стандартизирано външно оценяване“ през 2020 г. са усвоени 5 118 244 лв. (източник: Годишен НП 2020:1).

През учебната 2022/2023г. за пръв път е дадена възможност за явяване на втора дата за полагање на ДЗИ, от която се възползват 13 хил. 12-токласници, които не са били допуснати на минали сесии, по някаква причина са ги пропуснали или са получили слаба оценка при предишно явяване (източник: МОН 2023, <https://www.mon.bg/bg/news/5487>).

В тази посока бившият министър на образованието, а в 49-тия парламент и председател на Комисията по образование, проф. Красимир Вълчев, откроява тревожна тенденция, че процентът на преждевременно отпадналите от системата на образованието намалява, увеличава се средният брой години, прекарани в училище, но нараства и броят на слабите оценки на изхода. Често се наблюдава голямо различие в резултатите в училища с концентрация на рискови на ученици, които трудно се адаптират в образователната среда и често не владеят добре български език (Вълчев 2023).

По-рано в изложението бе коментирано значимостта на постигания по тази НП в обществото ефект и възможността чрез получените резултати да се осъществи мониторинг на онези сектори и училища, в които учениците са постигнали по-ниски резултати на НВО и ДЗИ, като проекция на наличието на потенциален проблем в качеството на обучение или адаптацията на учениците в образователната среда. (заб. При ДЗИ 2022 г. в ПГ „Братя и Евлогий и Христо Георгиеви“ в гр. Карлово цял клас има оценка „Слаб 2“ по професионална квалификация/подготовка.)

По НП „Национални и международни ученически олимпиади и състезания“ през 2020г. от МОН отчитат покриване на заложените индикативни цели, като са реализирани 21 национални олимпиади, 22 национални състезания, 5 международни олимпиади, 2 балкански олимпиади и състезания. По тази НП са осъществени дейности по подготовката на ученици за включване и в регионалните кръгове, като в областен кръг на състезанията са участвали 36 198 ученици, а до национален кръг са достигнали 2 192 ученици. Открити са 85 лауреати на национални олимпиади, в международни състезания и олимпиади са спечелени: 4 златни, 18 сребърни, 14 бронзови медала. В мероприятията от Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците в 69 национални и международни изяви са се включили около 31 500 ученици. По-голяма масовост е постигната в събитията от Националния спортен календар, като над 60 000 ученици са участвали в организирани 5 национални състезания. В сферата на реализиране на Наредбата за приобщаващото образование по НП „Осигуряване на обучение на талантиливи ученици за участие в ученическите олимпиади“ са включени 8 330 ученици от 239 училища. За всички дейности по НП „Национални и международни ученически олимпиади и състезания“ през 2020г. са усвоени 2 511 810 лв. (източник: Годишен НП 2020:4).

Дейностите в тази НП имат силен социален ефект за повишаване на мотивацията на учениците за качествено усвояване на учебното съдържание, което ще рефлектира и върху

повишаване на училищната им успеваемост. С финансовите стимули се осигурява възможност за повече извънкласни форми на ангажираност на учениците и педагогическите специалисти в училищна среда, превръщане на училището в средище и място за диференцирана работа както с изоставащите и учениците със СОП, така и с тези – с изявени способности и за генериране на индивидуален научен капацитет у ученици – 85 лауреати в национални олимпиади. Дейностите по тази НП имат силен социално-икономически ефект и спрямо семейния бюджет на семейството на ученика – не се налага допълнително заплащане от тях за консултация и работа със специалист, насърчава се индивидуалния напредък, както на ученици, нуждаещи се от допълнителна или специализирана подкрепа, така и се работи индивидуално с талантиливите ученици.

Може би най-всеобхватно в цялата страна е въздействието от дейностите по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“. Силно *социално-икономическо въздействие* има политиката при реализиране на тази НП в модула „Подкрепа на целодневното обучение на учениците“, по която през 2020г. са финансирани 85 училища – 56 училищни проекта за начален етап и 29 училищни проекта за занимания по интереси в прогимназиален етап, в които са ангажирани 1755 ученици в 70 групи.

Реализирането на НП намалява делът на разходите от семейния бюджет, които често се отделят за заплащане на такси в частни занимални.

В отчета за дейностите по тази НП през 2022г. при бюджет от 800 хил. лв. са усвоени 788 402 лв, като от 470 проекти предложения са одобрени и реализирани 84, от които 64 за начален етап и 20 за прогимназиален етап (източник: Отчет НП 2022).

Наличието на възможност за целодневно обучение рефлектира и по посока интегрирането и социализирането на децата, по-добрата им адаптация към класа и образователната среда. Осигуряването за всяко дете на целодневна педагогическа грижа и контрол, позволява членовете на семейството да могат да работят на пълен работен ден, в училищна среда да бъдат задържани и интегрирани и ангажирани с образователни дейности и социално неподкрепени деца – с един родител, на разведени родители, деца от уязвими социални групи – роми, деца с работещи в чужбина родители, деца на безработни или на родители със зависимости към упойващи субстанции или алкохол.

Грижата на държавата към успешния преход на всяко дете между детската градина и адаптацията му към училищното образование в първи клас се реализира чрез осигуряване на безплатни за децата комплекти и учебни помагала, осигурени за безвъзмездно ползване.

Държавната политика, свързана с насърчаване и финансово подпомагане на дейности, насочени към по-добрата адаптация на учениците към образователната среда и прехода между отделните етапи на обучение в различни образователни институции, намира изражение и в анализирани по-долу в изложението Национални програми.

Според Конституцията и ЗПУО образованието в Р. България е безплатно и задължително до навършване на 16-годишна възраст. И на равнище държавна политика се реализират редица социално-икономически мерки, за гарантиране на правото на образование и реалното му придобиване от всички, подлежащи на училищно обучение лица от 4- до навършване на 16-годишна възраст.

Адаптирането на детето и ученика към образователната среда е сложен психоемоционален проблем, който се влияе и от отношението на родителите и учителите, от

материално-техническата база, осигурявана в училищата, както и наличието на сигурност, на приятна атмосфера в средата, която учениците прекарват почти целия ден.

Част от националните социално-икономически политики в реализираните национални програми са насочени към оптимизиране на самия процес на взаимодействие с и обучение на учениците, подобряване и предлагане на разнообразно учебно съдържание и форми за учене – дуално обучение, занимания по интереси, изкуства и спорт в неурочни форми на образователно взаимодействие. Заложен е значителен финансов ресурс за реализиране на дейности по интереси за развиване на способностите на ученици в определена сфера на науката, за подготовка и явяване на национални и международни състезания и олимпиади. Осигурени са възможности за постигане на единни национални инструментариуми и начини за проверка на степента на усвояване на знанията от всички ученици в края на етап на образование (НВО, ДЗИ) и въз основа на това да се установят пропуски и несъвършенства в образованието.

Насочените от държавата социално-икономически политики към училищното образование и семействата с деца-ученици, намират много широк отзвук и рефлектират положително върху повече от 709 хил. ученици и техните родители, което представлява целева група от около поне 2 млн. граждани на Р.България.

Социално-икономически политики за приобщаване и адаптиране на децата/ученици към училищната среда се прилагат на национално, регионално и локално ниво.

Ето защо в обобщен вид основните изводи относно финансираните от държавата социално-икономически политики в сферата на образованието, които оказват социално-икономически ефект за обществото (местен бизнес, родители, ученици) и съдействат за по-успешната адаптация на децата и учениците в образователната среда по своята същност са преди всичко икономически.

Финансираните от държавния бюджет и по оперативни програми социално-икономически политики, насочени към сферата на образованието в Р.България, постигат търсения ефект за по-лесна и успешна адаптация на децата и учениците в образователната среда, за подобряване на научно-техническото и материалното състояние на училищата, за успешно стимулиране на родителите чрез семейни добавки или налагане на глоби, когато не запишат и не осигуряват присъствието на детето в училище.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон за предучилищното и училищното образование, Обн. - ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г.; изм., ДВ, бр. 108 от 29.12.2018 г., в сила от 01.01.2019 г., <<https://www.mon.bg/bg/57>> (последно посетен 01.04.2022)

2. Минова, Йоана. Развитие и усъвършенстване на делегирани бюджети като инструмент за ефективно и оптимално финансиране на средното образование. Автореферат, 2015, <http://unilib-dspace.nasledstvo.bg/xmlui/handle/nls/3405>

3. Първанова, Йонка. Предизвикателства пред управлението на училищните финанси в условията на децентрализация и конкуренция. София, Българско списание за образование, бр. 2, 2015, с. 54-70.

4. Електронно списание, достъпно на http://www.elbook.eu/images/5_Jonka_Parvanova.pdf, (последно посетен 01.04.2022г.)

5. Петрова (1989). Петрова Е Подготовка на децата за училище, С, 1989.

6. Паев (2022): Паев, Костадин. Образованието в дигитална среда – резултати, оценки, изводи. София, Педагогика, том 94, бр. 5, 2022, с. 589-596, ISSN: 0861-3982 (Print), ISSN: 1314-8540 (Online).

7. Петрова, Станева (2010). Петрова, Нели, Яна Станева Училището сигурно и дружелюбно място за всяко дете. (Наръчник за учители) София, Сдружение Институт по социални дейности и практики, 2010, ISBN 978-954-90306-8-6. <<https://www.sapibg.org/bg/book/uchilishcheto-sigurno-i-druzhelyubno-myasto-za-vsyako-dete>> (последно посещение 10.06.2022 г.).